

ћи нам значај отпора, преговарања и инсистирања алтернативних заједница на сопственим урбаним текстовима. Срђан Радовић нас подсећа да архитектура трансформише град у простор историјских сећања, културног имагинаријума и политичких визија и да, као таква, она бива саставни део нашег поимања стварности. Самим тим, важност њеног правилног читања додатно добија на значају.

Књигу је неопходно прочитати да не бисмо заборавили да град као текст представља: „арену политичких дискурса и пракси у којој се културе непрестано репродукују и трансформишу“ (Radović, 2013, 12). Књига нас подсећа да су одоними укључени у наше свакодневне животе и да на тај начин утичу на поимање друштвене стварности, чиме могу трансформисати наш однос према историји, култури и идентитету, индукујући вредност коју им придаје-

мо. Град схваћен као текст артикулише специфичне идентитете који бивају производ доминације одређених елита у специфичним културно-историјским контекстима, а самим тим разумевање његовог исписивања постаје важно средство пружања отпора наметнутим решењима. Такође, важност исписивања противсећања и мањинских варијанти идентитета, подвлаче виталност сваке културе понаособ и способност њених носилаца да се мењају и прилагођавају најразличитијим околностима. Важност рада Срђана Радовића огледа се управо у подсећању на способност житеља градова да их пишу сами, без обзира на то колико су доминантни дискурси и културне политике одлучни, односно у подсећању на важност константне евалуације јавне меморијалне, споменичке и одонимијске баштине.

Милан Томашевић

## Између црвеног и црног: Сплит и Мостар у култури сјећања

Тематски сусрет између урбаних истраживања (историјских, социолошких, етноантрополошких и др.) и истраживања културе сећања показао се у најновије доба као плодотворан приступ који осветљава многе феномене детерминисане чињеницом да градови поседују изразит потенцијал за снажну пројекцију слике о прошлом. Како Андреас Хујсен (Andreas Huyssen) наводи, градови се могу посматрати као палимпсести, носиоци сећања на знамениту прошлост, где је овакво читање града условљено и видљивим просторним маркерима, и представама и сећањима; иако се не граде

са циљем меморијализације, градови имају капацитет да отелотворе, материјализују и репрезентују колективно памћење, и да га сублимишу у простору и времену. Управо овакав меморијализацијски потенцијал градова предмет је истраживања представљеног у књизи сплитског историчара Драгана Марковине „Између црвеног и црног. Сплит и Мостар у култури сјећања“. Ова монографија објављена је 2014. године као заједничко издање издавачких предузећа *Plejada* из Загреба и *University Press – Magistrat izdanja* из Сарајева, и она истражује ток и начине на које су јавне представе о поменутом

два града (како оне које се односе на целокупност њихове слике, тако и у њиховим детаљима) мењане у последњих 25 година, у складу са реструктурирањем ширег друштвеног и политичког окружења. Монографија разматра процес потискивања и растакања ранијих (социјалистичких) традиција у овим градовима, као и изградњу и „измишљање“ (нових) традиција у рецентно доба, које показују неминовне специфичности и у односу на конструкцију нових слика прошлости, доминантне културе памћења и колективних идентитета на националној разини. Аутор у књизи изводи и анализу ширег друштвеног контекста ових политичких и културно-значајних пракси, чиме не своди интерпретацију искључиво на локални/градски оквир. Стога је предмет истраживања у овом делу врло релевантан: не само да подастире нове податке и закључке о инвенцијама традиција и прекомпоновању културе сећања у поменута два града, већ и утврђује обрасце и околности оваквих идеолошких пракси у ширим оквирима, чиме је ово дело важно не само за разумевање политичко-меморијских пракси у Мостару и Сплиту, већ и сличних поступака у БиХ и Хрватској, као и на ширем постјугословенском простору.

Марковина књига је подељена на осам главних поглавља: након *Увода*, аутор разрађује теоријске основе и контекст истраживања кроз сегменте *Хисториографија у контексту културе сећања*, *Повијесни ревизионизам и атак на меморију у Хрватској деведесетих година*, и *Дијалектика и културе сећања у Хрватској и Босни и Херцеговини*. Меморијски преображај Сплита представљен је пак у два поглавља (*Случај Сплита: Повијесно наслеђе и супротстављени наративи* и *Модерни Сплит: Између преврата и отпора*), а Мостара у једном (*“Западни Мостар”*

или *радикално устрајавање на новој парадигми*). Након *Закључка* објављен је *Поговор* (аутора Анта Лешаје), списак литературе, именско казало и кратка биографија аутора. Марковина се при анализи ослања на релевантне поставке из области студија колективног памћења значајних аутора попут Халбакса (Hawlbachs), Хобсбома (Hobsbawm), Асмана (Assman), Норе (Nora), Кулића и др., које доследно примењује на предмет истраживања, утилизирајући разнородан материјал као основу за дискусију и интерпретацију. Посебну новину представља провлачење елемената новог културног/политичког памћења кроз оквир идеолошке „изградње“ града као целине. Књига Драгана Марковине свој предмет истраживања чврсто контекстуализује у шири оквир доминантних (и алтернативних) култура сећања у савременом добу у Хрватској и БиХ, чиме избегава честу мањкавост многих културно-историјских урбаних истраживања која се баве колективним сећањем и идентитетима на локалној разини, а која почесто упадају у замку претераног „локализовања“ интерпретација, која се редукционистички свode на урбани микро-ниво. Аутор истовремено даје и дијахрону и синхрону перспективу питања конструкције савременог културног памћења везаног за ова два града, за разлику од многих других студија које савремену меморијалну културу углавном обрађују *hic et nunc*. Ова књига се разликује од других сличних дела посебно по својем обухвату: актуелна култура памћења у Далмацији и Херцеговини научно је углавном обрађивана путем појединачних њених елемената, но овде се питања меморијалног наслеђа и културно-политичких „традиција“ разматрају холистички, имајући у фокусу целокупност реконфигурације „локалног“ културног памћења и његових елемената. Истовремено, Марковино дело

је међу реткима која дају и компаративну анализу два фокусирана „града-случаја“.

Књига Драгана Марковине представља дело које се бави културом сећања, које квалитетно имплементира и теоријске и методолошке поставке из више дисциплина (а првенствено историје). У њој се скрупулозно разматра систематска разградња (симболичког и фактичког) наслеђа социјалистичког раздобља у Сплиту и Мостару, градовима који су у бившој држави поседовали доста кохерентан имиџ „црвених градова“, који се најновијим политичко-меморијализацијским праксама покушава (а делимично и успева) скрајнути. Оваква истакнутост поменутих градова у социјалистичко доба условила је и доста авангардне и нетипичне политике идентитета и сећања у транзицијском периоду, које су ишле и „корак даље“ у односу на сличне праксе на националном нивоу, а које се детаљно анализирају у овом делу. Осим овим доминантним политикама сећања и идентитета, књига се бави и алтернативним, опозиционим политикама које су се супротстављале савре-

меној изградњи новог етнонационалног имажинарија у овим градовима. У књизи се користе вишеструки извори из последњих скоро тридесет година, а примењује се адекватан теоријско-методолошки оквир за студију о колективном памћењу каква је ова – ова књига на првом месту говори о конструкцији „мита у којој се повијест види 'очима идентитета'“. Аутор зналачки у текст уводи и одговарајуће наводе других аутора, који не само да врло добро подупиру истраживачку нит текста, већ и наративно обогаћују рукопис, чинећи га још динамичнијим и занимљивијим. Књига „Између црвеног и црног. Сплит и Мостар у култури сјећања“ може бити интересантна врло широком читатељском кругу: најпре, они заинтересовани за све актуелнија питања културе памћења у њој ће наћи корисно дело. Овај текст је релевантан и за стручни круг из више друштвених и хуманистичких дисциплина; на концу, занимљив стил писања и фактографијом богата нарација, приближавају ово дело и читалачком кругу који је шири од научног.

Срђан Радовић

## Бесконачна игра позиционирања

Marina Simić, *Kosmopolitska čežnja: Etnografija srpskog postsocijalizma*. Beograd: Centar za Studije kulture Fakulteta političkih nauka, Edicija Postkultura, 2014.

„Најзначајније је да се просторна подела на Три Света (Први, Други и Трећи) урушила, тако да константно наилазимо на Први Свет у Трећем, Трећи Свет у Првом, а на Други свет готово нигде“ (Hardt и Negri 2000:viii).

Књига Марине Симић *Космополитска чежња: етнографија српског*

*постсоцијализма* представља веома важну етнографску студију српске сва-